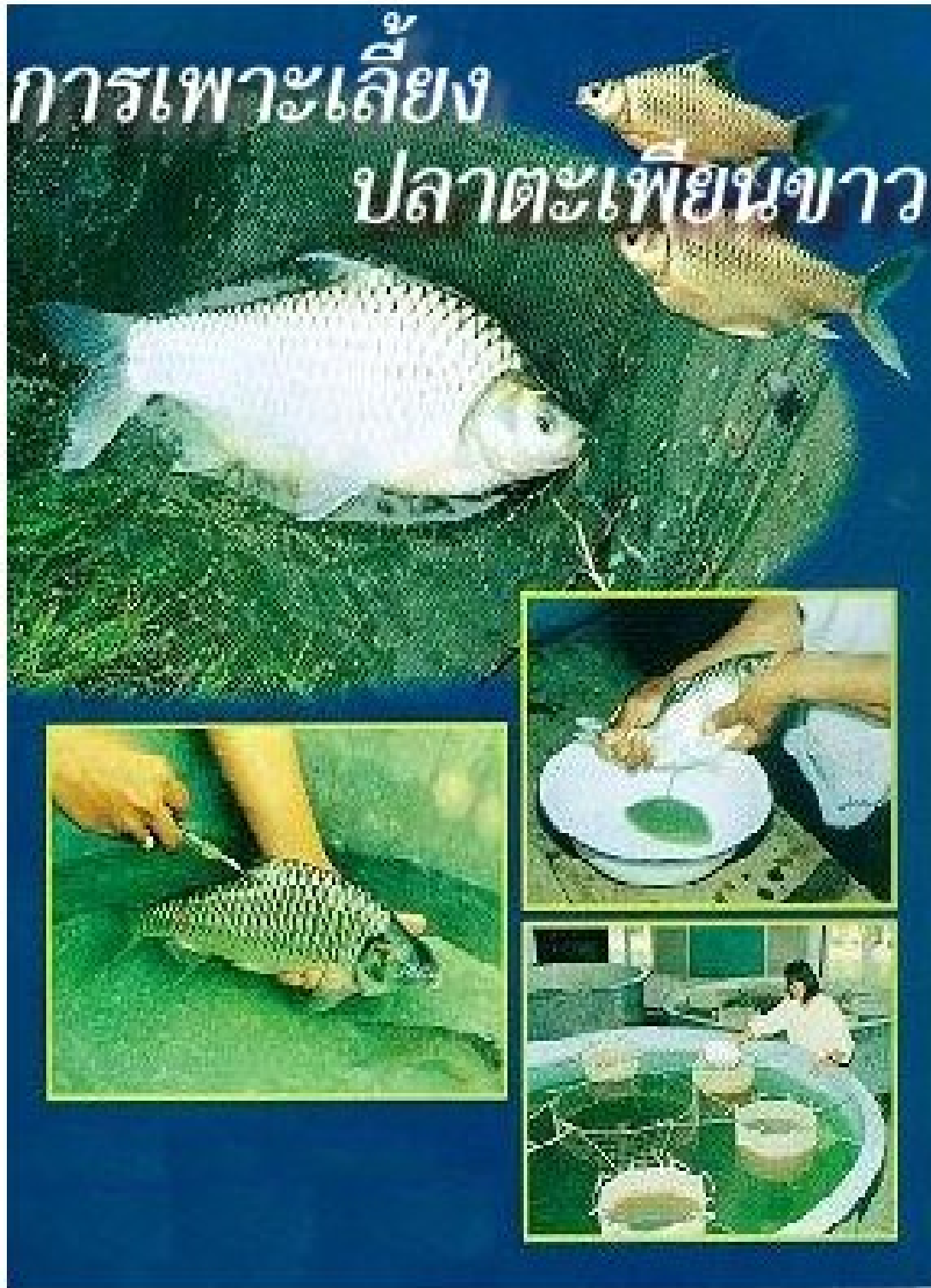

การเพาะเลี้ยง ปลาตะเพียนขาว

เรียบเรียง : ปกรณ์ อุ๋นประเสริฐ
งานเอกสารค้ำแนะหน้า กองส่งเสริมการประมง กรมประมง

การเพาะเลี้ยงปลาตะเพียนขาว

ปลาตะเพียนขาว เป็นปลาพื้นเมืองและเป็นปลาที่คนไทยทั่วทุกภาค ของประเทศรู้จักปลาตะเพียนขาวมีชื่อสามัญ หรือภาษาอังกฤษว่า Jawa หรือ carp มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Puntius gonionotus* (Bleeker) เป็นปลาที่สามารถ นำมาเลี้ยงและเพาะขยายพันธุ์ได้ง่ายจึงเป็นปลาพื้นเมืองที่ได้รับการคัดเลือกให้ส่งเสริมในการเพาะเลี้ยงชนิดหนึ่ง ในด้านโภชนาการนั้นเป็นปลาที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในหมู่คนไทยทั้งในเมืองและชนบท

การเพาะเลี้ยงปลาตะเพียนขาวได้ดำเนินการเป็นครั้งแรกก่อนปี พ.ศ. 2503 ที่สถานีประมง (บึงบอระเพ็ด) นครสวรรค์ต่อมาการเพาะพันธุ์ปลาชนิดนี้ได้รับการพัฒนาทั้งวิธีเลี้ยงแบบธรรมชาติ และผสมเทียม ซึ่งสามารถเผยแพร่และจำหน่ายอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

แหล่งกำเนิดและการแพร่กระจาย

ปลาตะเพียนขาว เป็นปลาที่มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่แถบแหลมอินโดจีน ขวา ไทย สุมาตรา อินเดีย ปากีสถาน และยังมีชุกชุมในถิ่นดังกล่าว สำหรับประเทศไทยเรานั้น มีอยู่ทั่วไปในแหล่งน้ำธรรมชาติ อันได้แก่ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึงต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศ

รูปร่างลักษณะ

ปลาตะเพียนขาวมีลักษณะลำตัวแบนข้าง หัวเล็ก ปากเล็ก ริมฝีปาก ขอบส่วนหลังโค้งยกสูงขึ้น ความยาวจากสุดหัวจรดปลายหาง 2.5 เท่าของความสูง จะงอยปากแหลม มีหนวดเส้นเล็กๆ 2 คู่ ต้นของครีบหลังอยู่ตรงข้ามกับเกล็ด ที่ลิบของเส้นข้างตัว เกล็ดตามแนวเส้นข้างตัวมี 29 -31 เกล็ด ลำตัวมีสีเงิน ส่วน หลังมีสีคล้ำ ส่วนท้องสีขาว ที่โคนของเกล็ดมีสีเทาจนเกือบดำ ปลาตะเพียนขาว ขนาดโตเต็มที่มีลำตัวยาวสูงสุดถึง 50 เซนติเมตร

อุปนิสัยและคุณสมบัติบางประการ

1. ความเป็นอยู่

ปลาตะเพียนขาวเป็นปลาที่หลบซ่อนอยู่ตามแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ที่มีกระแสน้ำไหลอ่อนๆ หรือน้ำนิ่ง เป็นปลาที่ทนต่อสิ่งเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ทั้งยังเจริญ

เติบโตในน้ำกร่อยที่มีความเค็มไม่เกิน 7 ส่วนพัน อุณหภูมิเหมาะสมสำหรับปลาชนิดนี้อยู่ระหว่าง 25-33 องศาเซลเซียส

2. นิสัยการกินอาหาร

2.1 ระบบการกินอาหาร การตรวจสอบระบบการกินอาหารของ ปลาตะเพียนขาว ขนาด 12.5 - 25.5 เซนติเมตร พบว่า มีฟันในลำคอ(Pharyngeal teeth) เป็นชนิดกัดบดแบบสามแถว มีซี่เหงือกสั้นๆ อยู่ห่างกันพอประมาณ ท่อทางเดินอาหาร กระเพาะอาหารไม่มีลักษณะแตกต่างจากลำไส้ ลำไส้มีผนังบางๆ ยาวขดเป็นม้วนยาว 2.02 - 2.73 เท่า ความยาวสุดของลำตัว

2.2 นิสัยการกินอาหาร กล่าวกันว่าลูกปลาตะเพียนขาววัยอ่อน กินสาหร่ายเซลล์เดียวและแพลงก์ตอนขนาดเล็ก ส่วนพวกปลาขนาด 3 - 5 นิ้ว กินพวกพืชน้ำ เช่น แหนเป็ด สาหร่ายพวงชะโด ผักบุ้ง สำหรับปลาขนาดใหญ่สามารถกินใบพืชบก เช่น ใบมันเทศ ใบมันสำปะหลัง หญ้าขน ฯลฯ พบว่าปลาตะเพียนขาวหาอาหารกินในเวลากลางวันมากกว่ากลางคืน

3. การแยกเพศ

ลักษณะภายนอกของปลาตัวผู้คล้ายคลึงกันมากแต่เมื่อใกล้ผสมพันธุ์ จะสังเกตเห็นได้ง่ายขึ้น คือ ตัวเมียจะมีท้องอูมเป่งพื่นท้องนึ่มและรูกันกว้างกว่าปกติส่วนตัวผู้ท้องจะแบนพื่นท้องแข็ง ถ้าเอามือลองรีดเบาๆ ที่ท้องจะมีน้ำสีขาวขุ่น คล้ายน้ำนมไหลออกมา หากเอามือลูบตามแก้มจะรู้สึกสากมือ

ภาพที่ 1 เปรียบเทียบลักษณะปลาตัวผู้และตัวเมียที่สมบูรณ์เพศ ภาพที่ 2 เปรียบเทียบลักษณะเพศปลาตัวผู้และตัวเมีย

การเพาะพันธุ์ปลาตะเพียนขาว

ในการเพาะพันธุ์ปลาตะเพียนขาว ควรเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์เอง บ่อขุนเลี้ยง พ่อแม่พันธุ์ควรเป็นบ่อดินขนาดประมาณ 400 ตารางเมตร ถึง 1 ไร่โดยปล่อย ปลาเพศผู้เพศเมีย แยกบ่อกันในอัตราประมาณ 800 ตัว/ไร่ให้ฝึกต่างๆ หรือ อาหารผสมในอัตราประมาณร้อยละ 3 ของน้ำหนักตัวการเลี้ยงพ่อแม่ปลาอาจจะเริ่มในเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายน โดยคัดปลาอายุประมาณ 8 เดือน แยกเพศและปล่อยลงบ่อเมื่ออากาศเริ่มอุ่นขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ควรตรวจสอบพ่อแม่ปลา ถ้าอ้วนเกินไปก็ต้องลดอาหาร หากผอมเกินไปต้องเร่งอาหาร ทั้งนี้ควรจะถ่ายน้ำบ่อยๆ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของไข่และน้ำเชื้อการเพาะพันธุ์ จะเริ่มได้ประมาณเดือนมีนาคมถึงกันยายน โดยพ่อแม่พันธุ์จะพร้อมที่สุด ในเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน

1. การตัดพ่อแม่พันธุ์

ปลาเพศเมียที่มีไข่แก่จัดจะมีท้องอูมโป่งและนึ่ม ผนังท้องบาง ช่องเพศและช่องทวารค่อนข้างพองและยื่น ส่วนปลาเพศผู้แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องความพร้อมเนื่องจากสร้างน้ำเชื้อได้ดีเกือบตลอดปี

2. การฉีดฮอร์โมน

โดยทั่วไปจะใช้ต่อมใต้สมองจากปลาจิ้น หรือปลาอีสกเทศ ฉีดใน อัตรา 1.5 - 2 โดส ขึ้นกับความต้องการของแม่ปลา ฉีดเพียงเข็มเดียวปลาเพศผู้ไม่ต้องฉีด ตำแหน่งที่นิยมฉีดใต้เกล็ดบริเวณใต้ครีบทหลังเหนือเส้น ข้างตัวหรือบริเวณโคนครีบทู ในบางพื้นที่นิยมใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์LHRN ฉีดในอัตรา 20 ไมโครกรัม/กิโลกรัม ควบคู่กับยาเสริมฤทธิ์ Domperidone ในอัตรา 5 - 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะมีผลให้ปลาวางไข่เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการผสมเทียม

ภาพที่ 4 การฉีดฮอร์โมน

3. การผสมพันธุ์

การผสมพันธุ์ทำได้ 2 วิธี คือ

3.1 ปล่อยให้พ่อแม่ปลาผสมพันธุ์กันเอง

หากเลือกวิธีการนี้เมื่อฉีดฮอร์โมนเสร็จ ก็จะปล่อยพ่อแม่ปลาลง ในบ่อเพาะรวมกัน โดยใช้อัตราส่วนแม่ปลา 1 ตัว/ปลาเพศผู้ 2 ตัว บ่อเพาะควรมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 3 ตารางเมตร ลึกประมาณ 1 เมตร บ่อขนาดดังกล่าว จะปล่อยแม่ปลาได้ประมาณ 3 ตัว เพื่อความสะดวกในการแยกพ่อแม่ปลาควรใช้อวนช่องตาห่าง ฟูในบ่อไว้ชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงปล่อยพ่อแม่ปลาลงไป แม่ปลาจะวางไข่หลังการฉีดประมาณ 4 - 7 ชั่วโมง โดยจะไล่รัดกันจนน้ำแตกกระจาย เมื่อสังเกตว่าแม่ปลาวางไข่หมดแล้ว ก็ยกอวนที่ฟูไว้ออกพ่อแม่ปลาจะติดมาโดยไข่ปลาลอดตาอวนลงไปรวมกันในบ่อ จากนั้นก็รวบรวมไข่ปลาไปฟักในกรวยฟัก การผสมพันธุ์วิธีนี้มีข้อดีในเรื่องคุณภาพของไข่ที่ได้มักจะ เป็นไข่ที่สุกพอดี นอกจากนั้นผู้เพาะยังไม่ต้องเสียเวลารอด้วย แต่ในบางครั้งปลาตัวผู้อาจไม่ฉีดน้ำเชื้อเข้าผสมทำให้ไข่ที่ได้ไม่ฟักเป็นตัว นอกจากนั้น ไข่ที่รวบรวมได้มักจะไม่สะอาด

3.2 วิธีการผสมเทียม

หลังจากฉีดประมาณ 4 - 5 ชั่วโมง จะสามารถรัดไข่ปลาได้โดยปลา จะมีอาการกระวนกระวายว่ายน้ำไปมารุนแรงผิดปกติ บางตัวอาจจะขึ้นมาสูบอากาศบริเวณผิวน้ำ เมื่อพบว่าปลามีอาการดังกล่าว ก็ควรตรวจดูความพร้อมของแม่ปลา โดยจับปลาหงายท้องขึ้นโดยตัวปลายังอยู่ในน้ำและบีบบริเวณใกล้ช่องเพศเบาๆ หากพบว่าไข่พุ่งออกมาอย่างง่ายตายก็ให้นำแม่ปลามารัดไข่ได้ การผสมเทียมใช้วิธีแห้งแบบดัดแปลงโดยใช้ผ้าซับตัวปลาให้แห้งแล้วรัดไข่ลง ในภาชนะที่แห้งสนิท จากนั้นนำปลาตัวผู้มารัดน้ำเชื้อ

ลงผสม ในอัตราส่วนของ ปลาตัวผู้ 1- 2 ตัว ต่อไข่ปลาจากแม่ไข่ 1 ตัว ใช้ชนไก่คนไข่กับน้ำเชื้อจนเข้ากันดีแล้วจึงเติมน้ำสะอาดเล็กน้อยพอท่วมไข่ การคนเล็กน้อยในชั้นตอนนี้เองเชื้อตัวผู้ ก็จะเข้าผสมกับไข่ จากนั้นจึงเติมน้ำจนเต็มภาชนะถ่ายน้ำเป็นระยะๆ เพื่อล้างไข่ ให้สะอาด ไข่จะค่อยๆ พองน้ำ และขยายขนาดขึ้นจนพองเต็มที่ภายในเวลา ประมาณ 20 นาที ระหว่างช่วงเวลาดังกล่าวต้องคอยถ่ายน้ำอยู่เสมอ เพื่อป้องกันไม่ให้ไข่บางส่วนเสีย เมื่อไข่พองเต็มที่แล้วก็สามารถนำไปฟักในกรวยฟักได้

ภาพที่ 5 การรีดไข่แม่พันธุ์

ภาพที่ 6 การรีดน้ำเชื้อพ่อพันธุ์

ภาพที่ 7 คนไข่และน้ำเชื้อให้ผสมเข้ากัน

ภาพที่ 8 น้ำไข่ที่ผสมแล้วไปฟักในกรวยฟักไข่

การอนุบาลลูกปลา

บ่อที่ใช้เป็นบ่อดินขนาดประมาณครึ่งไร่ถึงหนึ่งไร่ ความลึกประมาณ 1 เมตร ก่อนปล่อยลูกปลา ต้องเตรียมบ่อให้ดีเพื่อกำจัดศัตรูและเพิ่มอาหารของลูกปลาในบ่อ การอนุบาลลูกปลาตะเพียนขาวนี้ ระดับน้ำในบ่ออนุบาลขณะเริ่ม ปล่อยลูกปลาควรอยู่ในระดับ 30 - 40 เซนติเมตร แล้วค่อยๆ เพิ่มระดับน้ำ สัปดาห์ละ 10 เซนติเมตรเพื่อรักษาคุณสมบัติน้ำ ส่วนการใส่ปุ๋ยนั้นหากวางแผน จะอนุบาลด้วยอาหารสมทบเพียงอย่างเดียวก็ไม่ต้องเติมปุ๋ยในบ่อ

อนึ่ง การขนย้ายลูกปลาลงบ่อดินเมื่อย้ายลูกปลาลงบ่อดินแล้วให้อาหาร ซึ่งอาจใช้ไข่ต้มเอาแต่ไข่แดงนำไปละลายน้ำและกรองผ่านผ้าโอลอนแล้วนำไปบรรจุในกระบอกฉีดน้ำและพ่นให้ทั่วผิวน้ำหรือตักราดให้ทั่วบ่อ ปริมาณไข่ที่ให้ขึ้นอยู่กับพื้นที่บ่อ บ่อ 1 ไร่ ปล่อยลูกปลาประมาณ 1,000 - 1,500 ตัว/ตารางเมตร

เมื่อลูกปลาโตขึ้น ในวันที่ 5 จะเริ่มลดอาหารไข่และให้รำละเอียด โดยค่อย ๆ โรยที่ละน้อยรอบๆ บ่อกะให้รำแผ่กระจายเป็นพื้นที่กว้างประมาณ 1 วา จากขอบบ่อ เพราะลูกปลาส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ การสังเกตการกินอาหารทำยาก เพราะลูกปลายังไม่ขึ้นมากินที่ผิวน้ำ แต่จะคอยกิน

อาหารที่ค่อยๆ จมลง หลังให้อาหารแล้วใช้แก้วตักลูกปลามาดู ถ้าลูกปลากินอาหารดีท้องจะขาว เห็นชัดเจน เมื่ออนุบาลไปได้ประมาณ 2 สัปดาห์ลูกปลาจะเริ่มขึ้นมากินอาหารที่ผิวน้ำจะสังเกตการกินอาหารได้ง่ายขึ้น โดยจะโรยรำด้านเหนือลม รำจะค่อยๆ ลอยไปตรงข้ามต้องคอยสังเกตว่าเศษรำที่ลอยมาติดขอบบ่อมีมากน้อยเพียงใด ถ้ามีมากก็แสดงว่าให้อาหารมากเกินไปต้องลดอาหารลง

ภาพที่ 9 การให้อาหารเช่น รำ แก่ลูกปลาที่อนุบาลในบ่อดิน

อาหารที่ให้นี้ ถ้าให้ได้คุณค่าทางโภชนาการดียิ่งขึ้นควรผสมปลาป่น ร่อนแล้วในอัตราส่วน รำ : ปลาป่นเท่ากับ 3 : 1 การให้รำอาจจะให้วันละ 3 - 4 ครั้ง ในระยะแรก ๆ และลดลงเหลือ 2 ครั้งในเวลาต่อมา โดยทั่วไปเมื่ออนุบาล ได้ 4 - 6 สัปดาห์จะได้ลูกปลาขนาดประมาณ 1 นิ้ว อัตรารอดประมาณร้อยละ 30 - 40 ซึ่งหมายความว่า จะได้ลูกปลาจำนวน 480,000 - 640,000 ตัว/ไร่

การเลี้ยงปลาตะเพียนขาว

ปลาตะเพียนสามารถเจริญเติบโตได้ดีในแหล่งน้ำทั่วไป เป็นปลาที่เลี้ยงง่ายกินพืชเป็นอาหาร อาศัยอยู่ได้ดีทั้งในแหล่งน้ำไหลและแหล่งน้ำนิ่งแม้กระทั่งในนาข้าว เมื่ออายุเพียง 6 เดือน ก็สามารถจะมีน้ำหนักได้ถึงครึ่งกิโลกรัม บ่อเลี้ยง ควรเป็นบ่อขนาด 400 ตารางเมตรจนถึงขนาด 1 ไร่ หรือมากกว่านั้น ความลึกของน้ำในบ่อ ควรให้ลึกกว่า 1 เมตรขึ้นไป ใช้เลี้ยงลูกปลาที่มีขนาดยาว 5 - 7 เซนติเมตรขึ้นไป ในอัตราส่วน 3 - 4 ตัว ต่อตารางเมตร หรือ 5,000 ตัว/ไร่

บ่อใหม่ หมายถึง บ่อที่เพิ่งขุดใหม่และจะเริ่มการเลี้ยงเป็นครั้งแรกบ่อใน ลักษณะเช่นนี้ไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องโรคพยาธิที่ตกค้างอยู่ในบ่อเพียงแต่บ่อใหม่ จะมีอาหารธรรมชาติอยู่น้อย หากภายในบ่อมีคุณสมบัติของดินและน้ำไม่ เหมาะสมก็ต้องทำการปรับปรุง เช่น น้ำและดินมีความเป็นกรดเป็นด่างต่ำกว่า 6.5 ก็ต้องใช้ปูนขาวช่วยในการปรับสภาพ ระบายน้ำเข้าให้มีระดับประมาณ 10 เซนติเมตร ทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จึงใส่ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์จากนั้นก็ระบายน้ำเข้าให้มีระดับประมาณ 50 เซนติเมตรทิ้งไว้อีก 5 - 7 วันจึงปล่อยน้ำ ให้ได้ระดับตามต้องการประมาณ 1 - 1.5 เมตร จึงปล่อยปลาลงเลี้ยง

บ่อเก่าหรือบ่อที่ผ่านการเลี้ยงมาแล้วหลังจากจับปลาแล้วทำการสูบน้ำ ออกให้แห้งทิ้งไว้ไม่น้อยกว่าหนึ่งวันจากนั้นใส่ปูนขาวฆ่าเชื้อโรคและพยาธิพร้อม ทั้งปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของกันบ่อ แต่ถ้าเป็นบ่อที่มีเลนอยู่มาก ควรทำการลอกเลนขึ้นก่อนแล้ว จึงค่อยใส่ปูนขาวจากนั้นตากบ่อทิ้งไว้อีก 7 วันแล้วจึงปฏิบัติเหมือนกับบ่อใหม่ แต่ถ้าไม่สามารถสูบน้ำให้แห้งได้จำเป็นต้องกำจัดศัตรูปลาให้หมด

เสียก่อนศัตรูของปลาตะเพียน ได้แก่ พวกปลากินเนื้อ เช่น ปลาช่อน ปลาดุก กบ เขียด และงู ควรใช้โล่ดินสด 1 กิโลกรัมต่อปริมาณน้ำ 100 ลูกบาศก์เมตรวิธีใช้คือทุบหรือบดโล่ดินให้ละเอียดนำลงแช่น้ำลึก 1 หรือ 2 ปีบ ขยำโล่ดินเพื่อให้หน้าสีขาวออกมาหลายๆ ครั้งจนหมดแล้วนำลงไปสาดให้ทั่วบ่อ ศัตรูพวกปลาดังกล่าวก็จะตายลอยขึ้นมาต้องเก็บออกทิ้ง อย่าปล่อยไว้ เหนืออยู่ในบ่อก่อนที่จะปล่อยปลาลงเลี้ยงควรทิ้งระยะไว้ประมาณ 10 วัน เพื่อให้ ฤทธิ์ของโล่ดินสลายตัวเสียก่อน ส่วนน้ำที่จะระบายเข้ามาใหม่ ควรใช้ตะแกรงกรองเอาเศษต่างๆ และปลาอื่นๆ ไม่ให้เข้ามาในบ่อได้

การใส่ปุ๋ยในบ่อปลา

อัตราการใส่ปุ๋ยคอกที่นิยมใช้กันส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 150-200 กิโลกรัม /ไร่ ใส่ทุกๆ ช่วง 2 - 3 เดือนปริมาณแตกต่างกันไปตามสภาพของบ่อและความหนาแน่นของปลาที่เลี้ยง สำหรับอัตราการใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก็จะแตกต่างกันไปตามชนิดของปุ๋ยคือ

ปุ๋ยฟอสเฟต เป็นที่นิยมใช้กันมากที่สุด พอสรุปได้ว่าควรใช้ประมาณ 25 - 30 กิโลกรัมต่อ 6 ไร่ต่อ 6 เดือน

ปุ๋ยไนโตรเจน อัตราการใช้ไม่ค่อยแน่นอนแตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น เช่น ปุ๋ยแอมโมเนียเหลว มีไนโตรเจนอยู่ 20 เปอร์เซ็นต์ใช้ 150 ลิตรต่อ 6 ไร่ ส่วนผสมปุ๋ย เอ็น - พี - เค 300 - 500 กิโลกรัมต่อ 6 ไร่ต่อปี

การเลี้ยงปลาตะเพียนในบ่อดินบ่อที่เหมาะสมควรมีขนาดเนื้อที่ที่ผิวน้ำ มากกว่า 400 ตารางเมตรขึ้นไป ลึกประมาณ 1 - 1.5 เมตร หลังจากเตรียมบ่อดังกล่าวมาแล้ว ปล่อยลูกปลาขนาด 1.5 - 2 เซนติเมตร ในอัตรา 3 - 4 ตัว/ตารางเมตรให้อาหารวันละ 2 เวลา เช้า - เย็น ในอัตรา 3 - 4 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัวปลา รูปแบบบ่อที่ใช้เลี้ยงควรมีระบบการระบายน้ำที่ดี

การเลี้ยงปลาตะเพียนในนาข้าว ควรมีเนื้อที่ประมาณ 10 - 15 ไร่ การดัดแปลงพื้นที่นาให้เป็นนาปลาก็สามารถปฏิบัติได้ง่าย โดยขุดดินในพื้นที่นารอบๆ ถมเสริมคันดินให้สูงขึ้นทำให้มีความแข็งแรงจะทำให้เกิดคูรอบคันดิน สามารถเก็บกักน้ำให้ขังอยู่ในพื้นที่นา ใช้สำหรับเลี้ยงปลา คูที่ขุดนี้ควรมีขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 50 ซม. ลึกประมาณ 30 เซนติเมตร คันดินควรสูงประมาณ 75 - 100 เซนติเมตร เหลือให้คันดินสูงกว่าระดับน้ำสูงประมาณ 60 เซนติเมตร กว้าง 50 เซนติเมตร มุมที่จะเป็นทางระบายน้ำออกจากนาควรเป็นด้านที่ต่ำสุด ถ้าเป็นไปได้ขุดหลุมกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร ลึก 60 - 70 เซนติเมตรไว้เพื่อ สะดวกในการจับปลา โดยปลาจะมารวมกันเองในหลุมนี้เมื่อเวลาน้ำลดในฤดู เก็บเกี่ยวขนาดของปลาที่ปล่อยใช้ขนาด 3 - 5 เซนติเมตรขึ้นไป ปล่อยอัตรา 400 - 600 ตัว/ไร่ การใส่ปุ๋ยและการให้อาหารจะใช้น้อยกว่าการเลี้ยงแบบอื่นๆ เราจะให้อาหารเพียงวันละครึ่งการปล่อยปลาจะปล่อยหลังจากดำกล้าประมาณ 7 วัน ปล่อยน้ำเข้านาให้สูงประมาณ 1 ฟุต ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงประมาณ 3 - 4 เดือน ซึ่งจะพอดีกับข้าวสุกปลาก็โตมีขนาดพอนำไปจำหน่ายตามท้องตลาดได้ การเลี้ยงปลาตะเพียนขาวสามารถเลี้ยงร่วมกับปลาชนิดอื่นได้เพื่อเป็น การใช้ประโยชน์ภายในบ่อให้ได้เต็มที่ปลาแต่ละชนิดที่ปล่อยลงเลี้ยงร่วมกันจะต้องโตได้ขนาดตลาดในเวลาพร้อมกันเพื่อสะดวกในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ปลาที่ เหมาะสมกับการเลี้ยงปลาตะเพียนขาวจะต้องไม่มีนิสัยที่ชอบทำร้ายปลาชนิดอื่น และไม่ควรเป็นพวกปลากินเนื้อ ปลาที่จะเลี้ยงจนโตได้ขนาดตามที่ต้องการนอกจากใช้อาหารธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในบ่อเลี้ยงจำเป็นต้องให้อาหารสมทบเพิ่มเติมเพื่อเป็นการเร่งให้ปลา มีอัตราการเจริญเติบโตเร็ว

ขึ้น อาหารสมทบดังกล่าว ได้แก่ แหนบเปิดและไข่น้ำ (ไข่น้ำเป็นพืชที่เกิดขึ้นลอยอยู่บนผิวน้ำปะปนกับพวกจอกแหน มีลักษณะเป็น เม็ดกลม ๆ ขนาดเท่าๆ กับสาหร่ายเม็ดเล็กที่ยังไม่แช่น้ำ มีสีค่อนข้างเขียวอ่อน ใช้โปรยให้กินสดๆ) เศษผักต่างๆโดยวิธีต้มให้เปื่อยผสมกับรำหรือปลายข้าว ที่ต้มสุก, กากถั่วเหลือง, กากถั่วลิสง ใช้แขวนหรือใส่กระบะไม้ไว้ในบ่อ ส่วน อาหารจำพวกเนื้อสัตว์หรือสัตว์ที่มีชีวิต เช่น ตัวไหม ปลวก ไล่เดือน หนอน มด ฯลฯ ใช้โปรยให้กิน พวกเครื่องในและเลือดของพวกสัตว์ต่างๆ เช่น หมู วัว ควาย ใช้บดผสมคลุกเคล้ากับรำและปลายข้าวซึ่งต้มสุกแล้วนำไปใส่ไว้ใน กระบะไม้ในบ่อ อัตราการใส่ปุ๋ยคอกที่นิยมใช้กันส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 150-200 กิโลกรัม /ไร่ ใส่ทุก ๆ ช่วง 2 - 3 เดือน ปริมาณแตกต่างกันไปตามสภาพของบ่อและความหนาแน่นของปลาที่เลี้ยง สำหรับอัตราการใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก็จะแตกต่างกันไปตามชนิดของปุ๋ยคือ

ปุ๋ยฟอสเฟต เป็นที่นิยมใช้กันมากที่สุด พอสรุปได้ว่าควรใช้ประมาณ 25 - 30 กิโลกรัมต่อ 6 ไร่ต่อ 6 เดือน

ปุ๋ยไนโตรเจน อัตราการใช้ไม่ค่อยแน่นอนแตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น เช่น ปุ๋ยแอมโมเนียเหลว มีไนโตรเจนอยู่ 20 เปอร์เซ็นต์ใช้ 150 ลิตรต่อ 6 ไร่ ส่วนผสมปุ๋ย เอ็น - พี - เค 300 - 500 กิโลกรัม ต่อ 6 ไร่ต่อปี

การเลี้ยงปลาตะเพียนในบ่อดินบ่อที่เหมาะสม ควรมีขนาดเนื้อที่ที่ผิวน้ำ มากกว่า 400 ตารางเมตรขึ้นไป ลึกประมาณ 1 - 1.5 เมตร หลังจากเตรียมบ่อตั้งได้กล่าวมาแล้ว ปล่อยลูกปลาขนาด 1.5 - 2 เซนติเมตร ในอัตรา 3 - 4 ตัว/ตารางเมตร ให้อาหารวันละ 2 เวลา เช้า - เย็น ในอัตรา 3 - 4 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวปลา รูปแบบบ่อที่ใช้เลี้ยงควรมีระบบการระบายน้ำที่ดี

การเลี้ยงปลาตะเพียนในนาข้าว ควรมีเนื้อที่ประมาณ 10 - 15 ไร่ การตัดแปลงพื้นที่นาให้เป็นนาปลาก็สามารถปฏิบัติได้ง่าย โดยขุดดินในพื้นที่นารอบๆ ถมเสริมคันดินให้สูงขึ้นทำให้มีความแข็งแรงจะทำให้เกิดคูรอบคันดิน สามารถเก็บกักน้ำให้ขังอยู่ในพื้นที่นา ใช้สำหรับเลี้ยงปลา คูที่ขุดนี้ควรมีขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 50 ซม. ลึกประมาณ 30 เซนติเมตร คันดินควรสูงประมาณ 75 - 100 เซนติเมตร เหลือให้คันดินสูงกว่าระดับน้ำสูงประมาณ 60 เซนติเมตร กว้าง 50 เซนติเมตร มุมที่จะเป็นทางระบายน้ำออกจากนาควรเป็นด้านที่ต่ำสุด ถ้าเป็นไปได้ขุดหลุมกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร ลึก 60 - 70 เซนติเมตรไว้เพื่อ สะดวกในการจับปลา โดยปลาจะมารวมกันเองในหลุมนี้เมื่อเวลาน้ำลดในฤดูเก็บเกี่ยวขนาดของปลาที่ปล่อยใช้ขนาด 3 - 5 เซนติเมตรขึ้นไป ปล่อยอัตรา 400 - 600 ตัว/ไร่ การใส่ปุ๋ยและการให้อาหารจะใช้น้อยกว่าการเลี้ยงแบบอื่นๆ เราจะให้อาหารเพียงวันละครั้งการปล่อยปลาจะปล่อยหลังจากดำกล้าประมาณ 7 วัน ปล่อยน้ำเข้านาให้สูงประมาณ 1 ฟุต ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงประมาณ 3 - 4 เดือน ซึ่งจะพอดีกับข้าวสุกปลาก็โตมีขนาดพอนำไปจำหน่ายตามท้องตลาดได้ การเลี้ยงปลาตะเพียนขาวสามารถเลี้ยงร่วมกับปลาชนิดอื่นได้เพื่อเป็น การใช้ประโยชน์ภายในบ่อให้ได้เต็มที่ปลาแต่ละชนิดที่ปล่อยลงเลี้ยงร่วมกันจะต้องโตได้ขนาดตลาดในเวลาพร้อมกันเพื่อสะดวกในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ปลาที่ เหมาะสมกับการเลี้ยงปลาตะเพียนขาวจะต้องไม่มีนิสัยที่ชอบทำร้ายปลาชนิดอื่น และไม่ควรเป็นพวกปลากินเนื้อ ปลาที่จะเลี้ยงจนโตได้ขนาดตามที่ต้องการนอกจากใช้อาหารธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในบ่อเลี้ยงจำเป็นต้องให้อาหารสมทบเพิ่มเติมเพื่อเป็นการเร่งให้ปลา มีอัตราการเจริญเติบโตเร็วขึ้น อาหารสมทบดังกล่าว ได้แก่ แหนบเปิดและไข่น้ำ (ไข่น้ำเป็นพืชที่เกิดขึ้นลอยอยู่บนผิวน้ำปะปนกับพวกจอกแหน มีลักษณะเป็นเม็ดกลมๆ ขนาดเท่าๆกับสาหร่ายเม็ดเล็กที่ยังไม่แช่น้ำ มีสีค่อนข้างเขียว

อ่อน ใช้โปรยให้กินสด ๆ) เศษผักต่างๆ โดยวิธีต้มให้เปื่อยผสมกับรำหรือปลายข้าว ที่ต้มสุก, กากถั่วเหลือง, กากถั่วลิสง ใช้แขวนหรือใส่กระบะไม้ไว้ในบ่อ ส่วนอาหารจำพวกเนื้อสัตว์หรือสัตว์ที่มีชีวิต เช่น ตัวไหม ปลวก ไล่เดือน หนอน มด ฯลฯ ใช้โปรยให้กินพวกเครื่องในและเลือดของพวกสัตว์ต่างๆ เช่น หมู วัว ควาย ใช้บดผสมคลุกเคล้ากับรำและปลายข้าว ซึ่งต้มสุกแล้วนำไปใส่ไว้ในกระบะไม้ในบ่อ

ต้นทุนและผลผลิตของการเลี้ยงปลาตะเพียนขาว

ปลาตะเพียนขาวที่เลี้ยงกันตามอัตราการปล่อยปลาที่กล่าวมาแล้ว จะมีผลผลิตไร่ละประมาณ 800 ถึง 1,000 กิโลกรัม เมื่อเทียบราคาปลา กิโลกรัมละ 15 บาท ได้รายรับประมาณไร่ละ 12,000 ถึง 15,000 บาท ในเวลาประมาณ 7 เดือน เมื่อหักค่าใช้จ่ายต่อไร่ ได้แก่ รำ 1,400 บาท กากถั่วเหลือง ประมาณ 2,200 บาท ค่าแรงงานสำหรับผู้เลี้ยงหรือเจ้าของไร่ละประมาณ 875 บาท รวม เป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ไร่ละประมาณ 4,475 บาท ดังนั้นจะได้กำไรสุทธิไร่ละประมาณ 7,525 บาท ซึ่งนับว่าเป็นผลผลิตที่สูงอย่างหนึ่ง ถ้าหากได้มีการ ปรับปรุงดูแลใกล้ชิดก็จะได้ผลผลิตสูงขึ้น ปลาตะเพียนขาวใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 6 เดือน จะมีน้ำหนักประมาณ 3 - 4 ตัว/กิโลกรัม

ภาพที่ 10 ปลาตะเพียนขาวขนาดตลาด

ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

ปัญหาทั่วไปที่มักจะพบ ได้แก่ ปลาไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะไม่ได้ถ่ายน้ำเป็นประจำ จึงทำให้เกิดเห็บปลาและหนอนสมออันเป็นพยาธิของปลา หรือโรคจากแบคทีเรีย ซึ่งเกิดจากการเลี้ยงปลาแน่นเกินไป

ศัตรูของปลาตะเพียนขาว ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาดุก กบ เขียด งูกินปลา และนก ฯลฯ

ปัญหาใหญ่อีกประการหนึ่ง คือ การลักขโมยซึ่งมีวิธีการหลายอย่าง เช่น ใช้ตาข่าย แห กระชัง ลอบ ทำให้หนักเลี้ยงปลาประสบการขาดทุนมากหลายรายแล้ว

อนึ่ง ปัญหาเหล่านี้ผู้เลี้ยงควรศึกษาและแก้ไขโดยใกล้ชิด พร้อมทั้งปฏิบัติตามคำแนะนำในด้านวิชาการจากเจ้าหน้าที่ของกรมประมงอย่างเคร่งครัด

แนวโน้มของการเลี้ยงปลาตะเพียนขาว

ปลาตะเพียนขาวเป็นปลาพื้นบ้านของคนไทย ประชาชนนิยมบริโภคอย่างแพร่หลาย ส่วนของผู้เลี้ยงปลาตะเพียนขาวเป็นปลาที่เลี้ยงง่ายเจริญเติบโตเร็วเป็นที่ต้องการของตลาด สำหรับต้นทุนการผลิตก็ไม่สูงมาก ดังนั้น การ เลี้ยงปลาชนิดนี้จึงเป็นก่งที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่ง